

ГЕО МИЛЕВ

НЕМСКИТЕ ПОЕТКИ

Част 4 от „Литературно-художествени писма из Германия“

chitanka.info

Един външен случай ми послужи като предизвикателство за настоящите няколко мисли върху женската поезия в Немско: една безидейна и безстилна статия от един мой приятел филолог, озаглавена „Модерна немска женска поезия“ („Българска сбирка“, год. XIX, посл. кн.). Приятелят Николаус е по занятие филолог и може да ви разправи отлично отде произхожда думата „руна“ или пък какво е съотношението на консонантите в готския и старонемския език. Но пощяло му се да се позабавлява сред филоложките си размишления малко нещо и с „модерна“ немска — че отгоре и „женска поезия“. В Немско — казва авторът на горната статия — се говори и за жени поетки. Прочее, за да си съставим едно по-ясно понятие върху тяхната поезия (като че ли разправя урок на дечурлига!) — ще дадем поотделно кратки сведения за всяка една от поетките. И почва: оттук отреже, оттам откъсне конче — и кърпи ли, кърпи: еди-коя си се родила еди-кога си, живее еди-къде си, написала „Стихотворения“ (Gedichte), „Нови стихотворения“ (Neue Gedichte) — и др.; това стихотворение критиката не го харесва, за онова — още не си е казала мнението... И все по този път продължава и разпространява многоученият филолог... И в края на краищата „читателят“ си „съставя понятието“, че е останал действително без понятие и че в „Немско се говори“, а в България се дърдори за „модерна немска женска поезия“. Многоучените филолози! Те всички — нашенските филолози — се занимават тоже и с „литература“ — разбира се, като добри и верни немски възпитаници, т. е. хора, които по внушение на някакви чужди духове се стараят открай време и до днес да изгребат с две ръце и безогледно цялата подантерийна култура на немските университети, според които филология и литература било все едно (етимологично, разбира се) — мухъл и плесен, които се въдят само в главите на немски професори. Едно време дори един от най-древните наши филолози — настоящ професор в Софийския университет „по бащин и майчин език“ — пишеше не само критични и литературни статии^[1], но и раздрънкваше на общооснование „нямата си лира“, като увековечи името си с един класически букварен (на професорски език — буквален) превод на Гьотевия „Горски цар“. Вярвам, и вий сте го учили някога в училището като „образец на словосъчинение“. Литература и поезия — това не е чорба за филолози; това го знаят всички, само не нашите филолози, добрите и верни немски

възпитаници. Литературната история е негли най-важният дял на историята, както литературата — в своята най-пространна цялост — е най-значителната концепция на човешкия дух и култура; а то съвсем не значи да чепкаш букви и да разправяш как Константин Костенечки употребил пет вида „о“...

Работата на филолозите, наречена отдавна „гробари на езика“, е да пеят своите безконечни тропари и упокои. Но изглежда, че това омръзва и на самите тях понякога, та за освежение им се прищява да дъхнат малко „поезия“ — напр. „модерна немска женска поезия“... Хей, филолог! Дръж си требничето и не прескачай в чуждата градина, макар да си много сръчен, все може да те уплаши нещо. А не дай, Боже, да те зачуе стопанинът! Ти ще удариш да бягаш, ще се прехвърлиш през плета, па ще ти се закачат гащите, ще увиснеш във въздуха и после — ще се дигне олелия до небето, когато започне да играе дряновата — да не казвам къде: казал го е вече поетът в „Моята съседка Гмитра“... Филологът може да се занимава най-много с метрика и стихосложение, т. е. да се чеше по плета на литературната градина, но да прескача плета — това не става! Впрочем нека не само малсайбиите, но тоже и обикновените аргати-работници в градината да си носят заедно с мотиката и една дряновка и да си изострят добре ушите; и зашумоли ли нещо край плета — дръж и удряй!... Филологът да си държи требничето, че...

Но по дяволите, че работата ми съвсем не беше да се разправам с филолозите!

* * *

Едно време — преди сто и повече години — жените в Немско са били само прилежни домакини или изящни придворни дами, но от поезия и изкуство са се интересували твърде малко. И дори малкото имена на жени, които са ни останали от онова време (като Фридерика Брион, Шарлота фон Щайн, Улрика фон Клайст и др.), са ни останали случайно или — по-добре — по необходимост. Историята не помни немкини от онова време, които да са били горе-доле цел сами за себе си; те всички са били само необходими стъпала към целта на други — и то стъпала каменни, които не роптаят. Аз дори се съмнявам дали и

фрау фон Щайн е разбирала аджеба нещо, когато Гьоте и е чел своите поезии; струва ми се, че тя — като моята братовчедка Татяна — се е повече надувала и преструвала, че разбира нещо, отколкото всъщност е разбирала. Такова е било социалното и културното положение на немската жена в оная епоха (епохата на Канта и Гьоте при това), когато заниманието с изкуство и мисъл се е смятало като чисто мъжки занаят, в който жената няма право и ум да се меси. В това отношение Германия стои и днес хиляди километри назад не само от съседните и народи, но дори от вчерашни дечурлига, като нашата България напр.^[2] Разбира се, това са въпроси от огромна социална важност, които обаче могат да ни интересуват тук само чрез своето отношение спрямо литературно-художествените въпроси. Наистина в културно отношение немската жена стои и днес много назад, но важно е все пак, че някои от каменните стъпала започват да роптаят.

Онова, което се нарича еманципация на жената (в най-благородната, най-възвишената, най-културната смисъл на думата) — то започва да прониква в Германия едва във времето на тъй наречената „Млада Германия“, времето на Хайне: едно тъй важно отличие, заслуга и достойнство на този препълнен с неизчерпаема влиятелна енергия еврейски син; факт, на който досега не се е обръщало почти никакво внимание. А именно онези бурни и революционни години, 30-те години на миналия век — из тях веят благодатните ония ветрове, които носят семената на бъдни треви и цветове; семената, които ще паднат във влажната и здрава целина, ще израснат и ще цъфнат буйно и шумно, когато ги стопли слънцето на могъщия поход от 70-те години. За това вече беше дума в по-първото ми — трето — писмо. Онова, което повдига смисъла и цената на новейшото немско възраждане — възраждане чрез силата и свежестта на живота, то е това, че то беше същевременно и възраждане — или, по-право, раждане — на жената в Немско. Онова, което се започна и зачна във времето на Хайне — то най-после се манифестира смело и открито в края на века. И манифестира се по един силен и изящен начин, както не е ставало почти в никоя друга земя: манифестираха го немските поетки чрез своите песни.

Тук аз нямам пред очи поезията на онези подранили току след Хайне немски поетки начело с баронесата Анета фон Дросте-Хюлсхоф, отвержен враг на всяка женска еманципация, или же тъй

наречената „най-велика немска поетка“, на която действително не липсва „сила на чувството и образност на израза“; но онова, за което пее тази жена, няма нищо общо с женското сърце и по тази причина то остава без интерес и голямо значение, тъй като песни като нейните и много по-хубави са ни пели безбройни други мъже. Същото се отнася и за всичките ония „писателки“, които вървят след нея, не само Мария фон Ебнер-Ешенбах или Кармен-Силва, но тоже и ония, които пеят дори и за любов, но пеят тъй, както би пял Гьоте или Хайне напр. — да не казвам името и на целомъдрия Шилер, което впрочем би най-много подходило на това място. То не са поетки, а *dichtende Frauen* (стихотворстващи жени), както неволно и тъй уместно знае да ги нарече немският език.

Новите немски поетки, които собствено ми интересуват тук, не приличат в нищо на своите по-стари и по-млади предшественици, „стихотворстващите жени“. Тяхната поезия не прилича и на поезията на нашите поетеси: нито на стиховете на Екатерина Ненчева; нито на „Теменуги“ на Дора Габе; нито на ония тъй художествено концепирани 16 поеми на Мара Белчева, печатани във II сборник „Мисъл“ (1910), в които прозира ако не ръката, то поне влиянието на Пенча Славейков; нито пък приличат поезиите на немските поетки в нещо на майчините поезии на ненадейно израсналата и тъй много обещаваща Надежда Милчева, нашия бъдещ женски Пенчо, поетката, която пише глубочайши стихове, като тези например:

*Аз чакам те да дойдеш, рожбо мила,
по стръмний път на моята тъга...*

Или пък:

*Когато аз най-после ще заляза,
кат уморено слънце, гряло дни,
над теб — избягай! И тръгни да търсиш...
Тръгни да търсиш слънце и жени!*

Не, поезията на новите немски поетки е нещо ново, нещо отделно, само за себе си; и на нея не приличат поезиите и на най-знаменитите европейски поетки: само песните на Сафо — великата лесбоска поетка — биха се негли сравнили донейде с песните на новите немски поетки: отнася се, разбира се, за едно чисто външно сходство, тъй като помежду лежи различието на две различни ери, на два различни свята.

И за поезията на жените в Немско има важност всичко онова, което казах по-рано за поезията на мъжете — сатирите и сатирчетата около стария Пан, великите жизнерадостници от 80-те и 90-те години. Рожба на живота и извор на живот са тоже и песните на немските поетки. То са песни, в които животът блика като буен пролетен извор; песни, в които всичко е чувството; могъщото, пламенното, необузданото чувство; независимото, собственото, еманципираното чувство; женското чувство; или може би трябва да кажа „чувства“, защото то не е едно и еднообразно чувство, а са хиляди чувства, безбройни, неизчерпаеми, клокочещи — цял водовъртеж от чувства. И тези именно чувства, наловени едно за друго, създават веригата, която свързва в едно всички немски поетки. На тази верига обаче не биха могли по никой начин да се вържат „писателки“ като Анета фон Дросте-Хюлсхоф или Ебнер-Ешенбах: те са твърде тежки аристократки и биха я скъсали. Пък не само те — но и всички ония млади и хубави момичета, по-млади от Анна Ритер или Мария делле Грация, които по „мужеским же образом“ продължават да пишат „балади“, „поеми“ и „романи“... Всички те нямат работа с женската, истинската женска поезия.

Манифестът на новите немски поетки, които разбиват и ще разбиват истински, собствени пътища за женската поезия, е онова фамозно писмо, което Пенчо Славейков напечата някога „за ужас на благочестивия български читателски свят и нашенската критика“ вместо характеристика на събраните в един цикъл „три немски поетки“: Анна Ритер, Текла Линген и Мария делле Грация. Ако не в мистификация, него би написала сама Анна Ритер. Аз наричам това писмо манифест на новите немски поетки; и то е интересно не само за „благочестивия български читателски свят“, но тоже и за външния читателски свят. В Немско сега е наш ред — казва анонимната поетка, Пенчова „добра познайница“, — редът на жените. И смисъл, и интерес

се съдържа не вече в скърпените от мъже песни, а в изпените от жени — „скандираните по трепета на пълните со свежа кръв сърца“. „Бездната от чувства, които клокочат в нас и които за пръв път пред очите на света е разтворила божествената Сафо, тая бездна днес я оттуляме ний пак. Насила мъжете са я държали досега затулена с похлупака на разни норми на филистерско благонравие... вашите абстрактни измислици имат смисъл само за вас. Изкуството, както и животът, ги игнорира. Всичко, в което се откроява животът, е хубаво, е естетично... е, ами das Geschlechtliche, това плашило за тартюфците на изкуството не се ли откроява в него и чрез него най-жизненото в живота?“

И то са, разбира се, все теории и планове, които въпреки огромната амазонска смелост на сегашните немски поетки си остават почти винаги само планове, които още има да реализират бъдещите немски поетки чрез средствата на художественото слово. Онова, което са направили досегашните немски поетки, е само начало и манифест.

Помъчих се веднъж да си представя: чрез какъв ли символичен образ и краски би представил един художник женската поезия в Немско, поезията на една Хермине фон Хрюшен, една Долороза или Анна Ритер — най-типичната от типичните, или Клара Мюлер, или Фрида Юнг, или Текла Линген и пр., и пр.? В какъв ли пластичен образ биха се втели и без това тъй пластичните песни на новите немски поетки? И пред фантазията ми се представи едно понесено по вихъра свежо, здраво, бяло женско тяло, със страстно преплетени бедра; едната ръка вдигната вдъхновено и жадно нагоре, а другата вплетена в разбърканите и развените по вятъра червени и зелени коси; погледът огнен и несвестен; задният фон в горницата си е тъмносиньо бурно небе, а надолу — ярка слънчева заря. Във всичко да се чувства вихър и страст. Цялата тази картина да бъде препълнена с ярки, живи, свежи, пъстри цветове — и всичко конкретно и ясно, живо и импресионистично. Образът трябва да бъде символичен, но не и символистичен; никакво второ настроение, никакви нюанси, никаква загадъчност; ни следа от изкуството на Евгений Карйер: всичко ясно и ярко. Такава е поезията на днешните немски поетки: ясна и проста, здрава и свежа като поезията на Лилиенкрона например. И това може би е най-големият недостатък на сегашната поезия на немските жени: липсва и още дълбочина и задълбочаване в чувствата —

задълбочаването на един Гьоте или Демел, или Хофманстал. Всичко върви ала Лилиенкрон (това име ми се вижда най-подходно за случая) — на едро и ясно, понякога дори плоско. Не е съумяла да се вдълбочи в жизнерадостните чувства не само бързата и бурната Анна Ритер, но дори и меланхолната понякога делле Грация. Казвам „меланхолната“ и трябва да забележа, че опитите на досегашните немски поетки за вдълбочаване в чувствата избиват най-често в меланхолия и скръб дори, което показва недорасналост и незакрепналост на художествените идеи. И действително създаването на едно ново, чисто женско изкуство не е лека работа. Тук ще трябва да се разчупят дори стари форми и да се създадат нови. Ще трябва да се пожертват хиляди усилия, за да се пригответи времето на бъдещата голяма поетка. Днешното време е време, в което се започва; а има още време, докато дойде времето на довършването. Днес само се създават и манифестират идеите. Днес се разбиват и пробиват новите пътища. И Анна Ритер може да бъде каквато ще, може да бъде най-популярната, може да се наслаждава на безбройни хвалби, може да се радва на 27 издания на своите песни, може да бъде дори и Ада Негри — но тя винаги ще си остане една от онези, които манифестират. Има още време, докато жените в Немско бойкотират, тъй да се каже, стопанските училища и започнат да дирят нещо повече от грамотност, мъж и оперетки.

Но тутакси трябва да предотвратят едно възможно недоразумение и следователно — едно заблуждение. Немските поетки не са суфражетки. Тяхната работа дори не би трябвало да се характеризира като еманципация. То е наистина покрай другото и една общокултурна и хуманитарна работа; обаче художествената цел си остава винаги на първото място. Аз събирам тия две работи — женска поезия и женско възраждане — дотолкова наедно, доколкото едното стои в зависимост от другото. Естествено — докато жената стои на онова място, на което е била преди 100–150 години, женска поезия не може да съществува. То е неотменен социално-литературен закон. Трябва жената да не бъде просто каменно стъпало към целта на други; трябва да се извади из трънаците на традицията; трябва да се приближи по-близо до онова, което е интересувало досега само мъжа, онова, за което само мъжки глави са се потили и трошили; трябва да се роди женски интерес към култура — за да може да се роди на света и едно женско изкуство.

Трябва да се отхлупи оная „бездна на чувства“, които клокочат в женските гърди — за да израснат и поетки, които да създадат песни от тези чувства. Създаването на ново, собствено художествено и собствени художествени идеи при старото (еснафско или „салонно“) положение на жената сред обществото е невъзможно и немислимо.

В това отношение работата на немските поетки има значение не само за немската поезия, но въобще за женската поезия в света; защото те са първите; защото досега още не са били раждани поетки жени; защото досегашните женски песни са били все — малко или много — скърпени по мъжки образец; защото не само старите немски „списателки“, „стихотворстващите жени“, не само нашите, не само руските поетки като Жидовска, Галина, Чумина и пр.; не само Конопницка или Лагерльоф; не само Елизабета Браунинг или Кристина Росети; не само М-ме де Стал или Луиза Акерман — голямата френска философка, — но тоже и поетка като Ада Негри или дори нежната Марселина Деборд-Валмор — най-женствената от всички по-стари поетки, — защото всички те са поетки мъже; искам да кажа — поетки, които пеят с мъжки глас за женски чувства: някоя по-малко, друга повече — но всички не съвсем женски. Новите немски поетки изкарват първи пред очите женските чувства: те разбиват и разломяват пътища за нова, чиста, женска поезия.

И това именно е интересно: че „бездната от чувства“ се отхлупва в Немско, дето жената и днес предпочита да кавардисва лук или да рови разните „дамски журнари“; че въвеждането на жената в културата става от страна на немските поетки и става тъй, както не е ставало никъде другаде, дори и там, дето жената е започнала да се събужда още преди един-два века; става тъй смело, тъй бурно, тъй самоуверено... И става освен това въпреки присъствието и волята на Ницше, великата бариера за женските културни пътища; само тук мнението му не е хванало място. Да, женската поезия се роди в Немско — този зандан за жената. А то сочи за голямата още родителна енергия на немския народ, стига да има семе и слънце.

[1] Па и до днес дори не престава да се занимава „с поезия“: рекъл да ни запознае напоследък с поезията на полския модернист Тадеуш Мицински! („Слав. глас“, год. IX, 1912, кн. 12). ↑

[2] Достатъчно е да посоча само броя на средните девически училища — в неговата абсолютност дори — и на ученичките в тези училища. За броя на студентките — и дума да не става. Когато дойдох за пръв път в Липиска, попитах един мой познайник студент колко студентки има в тукашния университет (най-големия немски университет) „У!... много! много!...“ — отговори ми той. И действително: от 5500 студенти има мегдан до 5600 за студентките. Но по-добре жените да вървят в стопанските училища! ↑

Първа публикация: сп. „Листопад“, г. I, кн. 28 от 23 март 1914

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.